

Venäjä pian Suomen tärkein kauppakumppani

Suomen Pankin Siirtymätalouksien tutkimuslaitos tarjosi näkökulmia Venäjän talouteen seminaarissaan Helsingissä 22.5.2003. Seminaarin avauksessa yksikön päällikkö Pekka Sutela loi yleiskatsauksen Venäjän viimeaikaiseen talouskehitykseen. Venäjä on Kiinan ja Intian ohella niissä harvoissa maissa, joiden talous kasvaa nopeasti. Venäjän talous on ollut jo neljä vuotta nopeassa noin 6 % kasvussa, mikä on jatkuvasti ylittänyt useimpien ennustajien odotukset. Kasvun kestävydestä ollaan kuitenkin montaa mieltä. Epäilijät viittaavat muun muassa Venäjän alhaiseen investointiasteeseen, joka on noin 17 % BKT:sta. Tämä on riittävä taso länsimaisille teollisuusvaltioille, mutta Venäjällä investointitarve olisi suurempi. Yritysten investoinneista puhuttaessa on syytä muistaa maan rahoitusjärjestelmän kehittymättömyys, kuten Tuomas Komulainen muistutti puheenvuorossaan. Venäläiset yritykset ovat tähän asti rahoittaneet investointinsa lähes kokonaan kassavirralla. Viime aikoina tilanne on kuitenkin parantunut. Yritysten joukkovelkakirjamarkkinat ovat nopeassa kasvussa, ja tästä onkin tullut merkittävä pääomien hankkimismuoto etenkin suuryrityksille. Samoin pankkisektorilla ja osakemarkkinoilla on tapahtunut suotuisaa kehitystä. Venäjällä osakemarkkinoiden suurin merkitys on yritysten arvonnääräytymisessä. Osakkeiden viimeaikainen kallistuminen onkin avittanut yritysjärjestelyjä erityisesti öljysektorilla. Sijoittajien kannattaa muistaa, että yritysten johto on Venäjällä usein enemmistöomistajana, mikä saattaa aiheuttaa ongelmia. Viime vuosina on kuitenkin nähty positiivista kehitystä myös suuryritysten aseenteissa. Monet ovat mm. siirtyneet kansainväliseen

kirjanpitoikäntöön, osakkeenomistajille jaetaan merkittäviä osinkoja ja piensijoittajat ovat saaneet edustajiaan yritysten hallituksiin.

Taloukasvua heikentäviä tekijöitä ovat myös keskittynyt talouden omistusrakenne, pk-sektorin pienuus sekä liiketoimintaympäristön hankaluus. Jouko Rautavan mukaan presidentti Putinin valtaantulon jälkeen rakenneuudistuksiin on kuitenkin alettu jälleen kiinnittää huomiota. Uuden hallinnon laatimaa uudistusohjelmaa pidetään rohkeana, mitä parhaiten ehkä kuvaa yksityisen maanomistusoikeuden hyväksyminen. Vaikka uudistuspolitiikka on ollut määrätietoista, uudistusten toimeenpano on ollut ja tulee olemaan vaikea ja hidas prosessi. Hallituksen pöydällä olevien keskeneräisten asioiden lista on pitkä. Toimintaympäristön muutoksen kannalta pk-sektorin kehittämiseen tähtäävät uudistukset ovat keskeisiä. Pk-sektorin osuus kokonaistuotannosta on Venäjällä vain noin 12 %, kun se keskimäärin EU:ssa, USA:ssa ja Japanissa on 50 %. Pk-sektori on kuitenkin muissa siirtymätalouksissa ollut juuri se sektori, josta kasvu on käynnistynyt. Pienyritysten toimintaa on pyritty helpottamaan nk. byrokratiatalkoilla, joiden tarkoitus on yksinkertaistaa järjestelmää, leikata hallinnollisia kustannuksia sekä vähentää viranomaismielivaltaa ja korruptiota. Yrityskyselyjen mukaan byrokratiatalkoiden tulokset ovat ainakin jossain määrin rohkaisevia, mutta alueelliset erot toimintaympäristön paranemisessa ovat melkoiset.

Venäjä on edelleen varsin suljettu talous. Kun muualla maailmassa erilaiset talousintegraatiojärjestelyt etenevät kiihtyvällä vauhdilla, Venäjä on Vesa Korho-

sen mukaan ollut tässä kehityksessä mukana varsin vähäisessä määrin. Venäjä on kyllä kehitellyt erilaisia talousintegraatiojärjestelyjä muun maailman kanssa viimeisen vuosikymmenen ajan, mutta intressiristiriitojen ja resurssipuutteiden vuoksi ne ovat edistyneet hitaasti. Integroitumisen motiivina on ollut lähinnä vaikutusvallan kasvattaminen sekä sen varmistaminen, ettei Venäjä jää ulos niistä piireistä, joihin kaikki muut tärkeät maat osallistuvat. Venäjällä on ollut vallalla perinteinen kauppapoliittinen näkökulma, jossa talousintegraatiojärjestelyjä arvioidaan lähinnä omien vientituotteiden markkinoillepääsyn kannalta. Venäjän vienti on kasvanut viime vuosina, joten viennin turvaamisen takia integroituminen ei ole ollut tarpeen. Vienti on edelleen yksipuolista ja Venäjän keskeisillä vientituotteilla (energia ja metallit) on ilman uusia kauppasopimuksiakin varsin hyvä pääsy ostajamaiden markkinoille tai se on ehkäisty sellaisilla rajoituksilla, joita tarjolla olevat integraatiojärjestelyt tuskin poistaisivat. Toisaalta Venäjällä suhtaudutaan talousintegraatioon varauksella, koska sen nähdään lisäävän tuonnin uhkaa. Venäjällä onkin määrätty paljon määrään perustuvia tullitariffeja, joita perustellaan kotimaisen tuotannon ja työllisyyden puolustamisella.

Merja Tekoniemi esitti katsauksen Venäjän maatalouden näkymistä. Lähtökohdat erityisesti viljan viljelylle ovat pääosin suotuisat: Venäjällä on paljon viljavaa maatalousmaata, ja tuotantokustannukset ovat alhaiset. Yksi suurimpia heikkouksia puolestaan on rakennemuutosten hitaus. Lähes 60 % tiloista on tappiollisia ja niillä on liikaa työntekijöitä, joiden työpanos on alhainen. Tappiollisten tilojen keinotekoinen ylläpitäminen taas syö varoja, joita tarvittaisiin kipeästi

vanhentuneen kone- ja laitekannan uusimiseen. Maatalouden järkevää kehittämistä hidastaa lisäksi vallalla oleva omavaraisuusajattelu: kukin alue pyrkii tuottamaan lähes kaikki tarvitsemansa maataloustuotteet itse. Venäjän WTO-jäsenyyden nähdään edistävän myös maataloussektorin kehitystä.

Pääosin talousasioihin keskittyvässä seminaarissa Seija Laine-la toi esiin myös sosiaalisen näkökulman. Väestökehityksestä on tullut merkittävä Venäjän talouden näkyviä synkentäviä tekijä. Syntyvyyden nopea aleneminen 1990-luvulla on johtanut Venäjän väestön pienenemiseen. Tilannetta huonontaa 3-4 kertaa länsimaita korkeampi lapsikuolleisuus sekä odotettavissa olevan eliniän dramaattinen alentuminen. Miesten ja naisten välinen odotettavissa olevan eliniän ero on peräti 15 vuotta naisten ennusteen ollessa 72 vuotta ja miesten 57 vuotta. Lisääntynyt alkoholisimi on noussut esiin tärkeimpänä konkreettisena syynä kuolleisuuden kasvuun etenkin työikäisten miesten keskuudessa. Venäläisten yleisen terveydentilan huononeminen ja tarttuvien tautien lisääntyminen vaikuttavat myös väestötilanteeseen heikentävästi. HIV leviää nopeimmin maailmassa Venäjällä ja Ukrainassa, myös tuberkuloosi on leviämässä nopeasti. Lainelan mukaan kestävä ja nopea talouskasvu ei ole mahdollista, jos Venäjä ei tee yhteiskunnallisia ja sosiaalisia oloja tervehdyttäviä muutoksia. Sutela yhtyi tähän näkemykseen, mutta huomautti samalla, että Venäjä on maa, jossa populistiset talouspoliittiset toimenpiteet tähtäävät siihen, että valtion rooli pienenee – ei siihen, että se pysyy takaamaan taloudelliset turvat kaikille kansalaisille.

Seminaarin päätteeksi Pekka Sutela ennusti Venäjän kasvavan Suomen tärkeimmäksi vientimarkkinaksi, muussa tapaukses-

sa olemme epäonnistuneet. Jääme odottamaan milloin Sutelan

ennustus toteutuu.

Piia Heliste

Väitöksiä 2002

Autio, Sari
Suunnitelmatalous Neuvosto-Karjalassa 1928-1941: paikallistason rooli Neuvostoliiton teollistamisessa. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2002. (Bibliotheca historica, 71)
Diss. Tampereen yliopisto

Bljumbaum, Arkadi
Konstruksija mnimosti: k poetike "Voskovoi persony" Jurija Tynjanova. Helsinki, Helsingin yliopisto, 2002. (<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/slavi/vk/bliumbaum/>)
Diss. Helsingin yliopisto

Ittzés, Mihály
Zoltán Kodály in Retrospect: a Hungarian National Composer in the 20th Century on the Border of East and West. Kecskeméti, Kodály Institute, 2002.
Diss. Jyväskylän yliopisto

Jakobson, Valeria
Role of the Estonian Russia-language Media in the Integration of the Russian-speaking Minority into Estonian Society. Tampere, Tampereen yliopisto, 2002. (Acta Universitatis Tamperensis, 858; Acta Electronica Universitatis Tamperensis, 164)
Diss. Tampereen yliopisto

Kokkonen, Jukka
Rajaseutu liikkeessä: Kainuun ja Pielisen Karjalan asukkaiden kontaktit Vienan Karjalaan kreivin ajasta sarkasotaan (1650-1712). Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2002. (Bibliotheca historica, 79)
Diss. Joensuun yliopisto

Långström, Tarja
Transformation in Russia and International Law. Helsinki, [T. Långström], 2002.
Diss. Helsingin yliopisto

Löhmus, Maarja
Transformation of Public Text in Totalitarian System: A Socio-semantic Study of Soviet Censorship Practices in Estonian Radio in the 1980's. Turku, Turun yliopisto, 2002. (Annales Universitatis Turkuensis, Ser. B 248, Humaniora)
Diss. Turun yliopisto

Mäkinen, Aulikki
Der Mann der Einheit: Bischof Friedrich-Wilhelm Krummacher als kirchliche Persönlichkeit in der DDR in den Jahren 1955-1969. Frankfurt am Main, Peter Lang, 2002. (Greifswalder theologische Forschungen, 5)
Diss. Helsingin yliopisto

Pernaa, Ville
Tehtävänä Neuvostoliitto: opetusministeriön Neuvostoliittoinstituutin rooli suomalaisessa politiikassa 1944-1992. Helsinki, Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti, 2002.
Diss. Turun yliopisto

Pietiläinen, Jukka
The Regional Newspaper in Post-Soviet Russia. Tampere, Tampereen yliopisto, 2002. (Media Studies; Acta Electronica Universitatis Tamperensis, 209)
Diss. Tampereen yliopisto

Rantala, Heikki
"Nuori mies, lähde länteen": talous ja muuttoliike Euroopan transitiossa. Tampere, Tampereen yliopisto, 2002. (Acta Universitatis Tamperensis, 903; Acta